

- 7 Там само. — Спр.168. — Арк.3.
- 8 Там само. — Спр.1766. — Арк.47.
- 9 Положення про організацію справи освіти національних меншостей, які населяють територію УРСР // Укр.іст.журн. — 1990. — №8. — С.94-99.
- 10 ЦДАГО України. — Ф.1, оп.20, спр.2496. — Арк.7.
- 11 Бюлетень Народного комісаріату освіти України. — 1927. — №16. — С.7.
- 12 ЦДАГО України. — Ф.1, оп.20, спр.2688. — Арк.7.
- 13 Там само. — Арк.7,8.
- 14 Там само. — Спр.2894. — Арк.30.

Білоус Г.П., Журавель Г.Г. (Полтава)

**РОЛЬ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКИХ
ТОВАРИСТВ ПОЛТАВЩИНИ
В ЗБЕРЕЖЕННІ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ
СПАДЩИНИ КРАЮ
(1917—1919 рр.)**

З першим подихом революції, яка надала можливість вільної думки і життя українцям, на Полтавщині, як і в усій Україні почали стверджуватися наукові та культурно-просвітницькі товариства. Об'єднавши кращі наукові сили, свідому українську інтелігенцію та всіх бажаючих працювати на розбудову незалежної України, розвиток української культури і освіти організувалися товариства "Просвіта". Як свідчать архівні матеріали, вже другого квітня 1917 року конституювалась Хорольська "Просвіта", 8 квітня — Карлівська, 2 квітня — Шишацька. В Полтаві "Просвіта" започаткована 13 квітня 1917 року. Головою її було обрано відо-

мого письменника Г.Коваленка. Саме Полтавське товариство, що об'єднало відомих істориків, етнографів, культурних діячів, стало методичним центром для всіх товариств "Просвіта" Полтавщини. Напрямки своєї діяльності відображено в статуті товариства, затвердженого постановою Полтавського окружного суду 18 вересня 1917 р. "Товариство, — зазначалося в ньому, — має на меті допомагати культурному розвитку українського народу в межах Полтавської губернії. Щоб досягти того, товариство видає книжки, журнали, часописи і т.і., відкриває свої бібліотеки, музеї, читальні, книгарні, споряджає публічні лекції, загально-просвітні курси, спектаклі, літературно-музичні вечори, концерти, вистави і т.і., засновує школи, приюти, ясла й інші просвітні добродійні заклади".

Зрозуміло, що пріоритетним напрямком в діяльності товариства був розвиток української національної школи. І як наслідок такої діяльності в 1917—1921 рр. на Полтавщині діяло 200 вищих початкових шкіл замість 36, які утворились до революції, 40 українських гімназій, Українському університеті на історико-філологічному відділі прочитано 84 лекції з історії письменства, історії України, історії первісної культури, мистецтва князівської доби в Україні. Лекції читали відомі вчені і громадські діячі В.Щепотьєв, Н.Мірза-Авак'янц, В.Щербаківський, С.Таранушенко. Будучи членами комітету охорони пам'яток старовини і мистецтв створеного на Полтавщині в 1917 році, вони надзвичайної уваги приділяли залученню широкого кола громадськості до охорони пам'яток. "В.Щербаківський, — як зазначав О.Нестуля, — з цією метою виступав з лекціями про необхідність зберігати забутки старовини і мистецтва та з української археології перед слухачами учительських курсів у Миргороді, Прилуках, Хоролі, налагодив співробітництво з культурно-

просвітницькими гуртками та товариствами” (див.: Нестуля О. Охорона пам’яток культури Полтавщини в 1918 р. Виявлення та дослідження пам’яток національно-визвольних змагань українського народу на Полтавщині. Матеріали конференції. 1995 р.). Завдяки діяльності членів товариства “Просвіта”, комітету охорони пам’яток старовини і мистецтв в містах Миргороді, Хоролі, Лубнах, Гадячі, в селі Мачухи Полтавського повіту були створені краєзнавчі музеї. Тривалий час управління та опіка цими музеями здійснювалися місцевими товариствами “Просвіта”. Музеї — як осередки збереження рухомих історичних і мистецьких цінностей виконували надзвичайну роль у вихованні національної свідомості людей та їх культурного розвитку. До їх збірок увійшли надзвичайно цінні предмети мистецтва, як культового, так і побутового призначення, рідкісна старовинна зброя, картини відомих майстрів, унікальні історичні документи, рідкісні археологічні знахідки. В основному експонати були зібрані з поміщицьких маєтків та садиб. Так, до фонду Миргородського музею потрапили особисті речі членів родини гетьмана Д.Апостола, картини художника В.Боровиковського, шабля Миргородського сотника Олексі Апостола, датована 1680 роком, метричний запис про народження М.В.Гоголя, перше видання його творів “Миргород” і “Вечорів на хуторі біля Диканьки” з авторським написом поміщику Фролову-Багрееву та багато інших оригінальних експонатів.

Заслугове на увагу діяльність товариств “Просвіта” в пропаганді українських історичних та народних пісень, в шанування відомих українських діячів та ін. Зокрема, в грудні 1917 р. в залі губернського земства Полтавська “Просвіта” організувала вечір української історичної пісні. Розпочав його вступною лекцією “Про українські історичні пісні” В.Щепотьєв, а хор під

орудою Ф.Попадича виконав пісні. В 1918 році для делегатів з'їзду "Просвіт" Полтавщини було організовано концерт українського кобзаря І.Кучугури-Кучеренка, перед початком якого виступали В.Цимбал та В.Щепотьєв. Незабаром вони взяли участь у концерті для мешканців Полтави.

Багато праці доклали члени товариства "Просвіта" і до організації святкування у 1918 р. роковин Т.Шевченка. До участі в ньому просвітяни залучили всіх представників українських громадських організацій. 25 лютого 1918 р. в Кафедральному соборі міста Полтави відправлено панахиду в пам'ять Великого Кобзаря, а основні ювілейні заходи, проведені в квітні того ж року в залі музучилища. Товариство "Просвіти" було ініціатором увічнення пам'яті Т.Г.Шевченка в Ромнах. На заклик роменської "Просвіти" про пожертви на спорудження пам'ятника, були зібрані відповідно 500 та 200 карбованців. 27 жовтня 1918 р. в місті Ромнах відбулося відкриття пам'ятника Т.Г.Шевченку, автором якого був скульптор І.Кавалерідзе. Відкриття пам'ятника Кобзареві стало визначною подією в культурному житті не лише Ромен, але й усїєї України.